

Dr. Drago Mušič nam je zapustil svoje arhivsko gradivo

Boris Rozman

Življenjska pot dr. Draga Mušiča je pestra in bogata. Po rojstvu v Novem mestu in opravljeni gimnaziji je odšel na študij medicine v Zagreb, nadaljeval ga je v Leipzigu in na Dunaju, kjer je leta 1926 promoviral. Kot zdravnik splošne medicine in socialnega zavarovanja je deloval 11 let v Sevnici ter 2 leti v Celju; med drugo svetovno vojno je deloval v Mokronogu ter sodeloval s partizansko saniteto. Z zdravili in sanitetnim materialom so ga oskrbovali aktivisti iz številnih lekarn, s cepivom proti difteriji, tifusu in kozam pa iz Higienskega zavoda v Ljubljani. Po kapitulaciji Italije je uredil zasilno bolnišnico ter pomagal civilnemu prebivalstvu in številnim partizanskim ranjencem in jih pripravil za transport v roške bolnišnice. Takoj po vojni se je začelo njegovo intenzivno sodelovanje z arhitekti pri načrtovanju zdravstvenih objektov. S takim sodelovanjem ni nikoli prekinil. Bil je tudi med zdravniki, ki so se ukvarjali z novim moralno-etičnim kodeksom zdravstvenih delavcev. Veliko zaslug ima, da so v mednarodni moralno-etični teoriji in praksi moralno-etična določila postala nedvoumna, bolj jasna in usmerjena. Tudi v organizaciji zdravstvene dejavnosti se je pojavil. Njegove so zasnove poliklinike v Ljubljani, ki ji je bil tudi večletni upravnik. V tej ustanovi si je prizadeval za visoko strokovno in organizacijsko raven, tako da je ta institucija postala tudi v mednarodnem merilu obiskana, opažena in citirana v inozemskem strokovnem tisku.

Že v predvojnem zdravniškem vestniku ga srečamo kot plodnega pisca s področja zgodovine medicine. Svojemu hobiju je vseskozi ostal zvest. Poleg zgodovinskega orisa razvoja zdravstva na Dolenjskem je prispeval tehtne študije o dr. Marku Gerbcu, dr. I. Mihaelu Žagarju, dr. L. Bernardu Gerbecu, o družini Verbeev (zdravnikov in znanstvenikov iz obdobja reformacije in protireformacije); o zgodovini lazaretov in protikužnih kordonov. Izredno zanimive so njegove razlage fresk baročnega slikarja F. Jelovška in M. Langusa na Sladki gori in Krki, o katerih je objavil poglobljen prikaz in analizo kroničnih bolezni, ki sta jih slikarja upodobila na svojih izredno bogatih in razgibanih baročnih freskah. Delo dr. Mušiča na področju zgodovine medicine je postalo opaženo tudi v tujini. Tako je bil eden sodelavec Inštituta za zgodovino medicine na Dunaju in na Sorboni (E. Lesky, D. Grmek). V sodelovanju s prof. G. Pillerjem (univerza v Bernu) je izdal delo v slovensčini in italijanščini s pripetki k biografiji B. Haqueta in G.A. Scopolija, spevki k biografiji B. Haqueta in G.A. Scopolija, ki sta delala na naših tleh.

Vse to je mogoče videti tudi iz ogromne količine gradiva, ki je in ki še nastaja pri njegovem delu. V septembru in oktobru 1991 ga je zapustil Zgodovinskemu arhivu Ljubljana. Za 35 škatel ga je. Po-

leg tega so še albumi, za katere nimamo primernih arhivskih škatel. Še vedno nam določenih stvari ni izročil, saj jih potrebuje za svoje delo. Kljub 92 letom je prim. dr. Mušič še vedno zelo aktiven na področju pisanja zgodovine medicine.

Njegov način dela je naslednji. Vedno, kadar se je ukvarjal z določenimi problemi, temami, referati, je najprej zbiral gradivo. Če ga je dobil, ga je preslikal, ker je originale moral vrniti. Kopije so postale njegov delovni material. Velikokrat je šlo za listine in dokumente tudi iz 18. in 19. stoletja. Preslikoval je celo poglavja iz knjig, ki so se nanašala na probleme, s katerimi se je ukvarjal, ali pa iz raznih revij, priročnikov, biltenov, publikacij in časopisov. Če je potreboval fotografije, jih je v glavnem sam tudi naredil, seveda je prej tudi sam fotografiral. Velikokrat mu je fotografije izdelal njegov sin, arhitekt Braco Mušič. Naredil mu je tudi razne skice, načrte, plane, kar se lepo vidi iz celotne zapuščine.

Vse to je shranjeval v mapah, ki jim je dodal še vso korespondenco, ki je nastala v zvezi z določeno temo. Za določene podatke je spraševal razne zgodovinarje, doktorje, ki so mu pismeno odgovorili. Ko je tekst zaključil, ga je še velikokrat popravil, dopolnil in spremenil. Vse je seveda shranil in številno map njegovega zbranega gradiva se je večalo. Če je naknadno dobil kakšen dokument, gradivo ali kaj podobnega, ga je priložil in ga objavil, če je bilo to mogoče. Gradivo je iskal vsepovsod; v muzejih, knjižnicah, arhivih, ne samo pri nas, tudi v tujini. Veliko gradiva je dobil zlasti na Dunaju, v Gradcu, Pragi in Brnu. Tu so mu preslikane dokumente celo vezali v knjigo.

S simpozijem in posvetovanjem se je vedno vračal poln gradiva, raznega materiala in literature, ki jo je pazljivo zbiral. Tudi z novimi idejami. Te je skušal vnesti v naš sistem, kolikor se je to dalo ali, kolikor je bilo izvedljivo. Zavedati se moramo, da je bilo za dr. Mušiča pisanje zgodovine s področja medicine zgolj konjiček.

Gradivo sva z dr. Mušičem pregledala, ga popisala in sproti tehnično opremila. Gradivo sva pregledala od mape do mape, jih oštevilčila in sproti dajala v škatle. Na koncu sva ugotovila, da gre za 35 škatel oziroma 151 map (arhivskih enot). Temeljitega popisa nisva naredila, saj je bilo v mapi lahko tudi več kot petdeset različnih kopij, izvlečkov, člankov, osnutkov, fotografij, negativov ali diapozitivov, skratka vse, kar se je nanašalo na določen problem. Istočasno pa tudi dr. Mušič za določene stvari ni vedel točno, kaj predstavljajo in kje jih je dobil. Seveda bi se dalo vse ugotoviti, vendar bi zahtevalo mnogo več časa. Tudi vsebine se nisva lotila, vendar to ni niti potrebno, saj nam že podatek, da je v mapi zbrano gradivo, ki govori o boleznih in zgodovini zdravstva na Dolenjskem, veliko pove. Tisti, ki ga bo zanimalo, kaj je zbral, bo gradivo takoj našel, hkrati pa bo videl, ali je med gradivom tudi tisto, kar želi. Le mape bo moral pregledati. Takoj bo našel podatke oziroma zbrano gradivo o Dolenjskih Toplicah, dolenjskih zdravnikih, lekarnah na Dolenjskem in o marsičem, kar se nanaša na Dolenjsko.

Seveda nam je dr. Mušič zapustil tudi svojeoseb-

ne dokumente, 15 starih izkaznic, ki so bile izdane v času od leta 1928 do 1965 (osebne, raznih društev, vojne, potne liste, prometna dovoljenja, potrdila o cepljenju), stara spričevala od leta 1906 dalje (ta nam povedo, kakšen učenec, dijak in študent je bil) in številne diplome, priznanja, odlikovanja, ki jih je dobil v znak hvaležnosti in sposobnosti za svoje delo, ki ga je in ki ga še opravlja kot doktor ali kot pisec zgodovine medicine. Naj navedem samo nekaj diplom in priznanj: nagrada dr. Jožeta Potrča leta 1984, orden rada i reda leta 1959, red republike s srebrnim vencem leta 1979, nagrada sklada Borisa Kidriča leta 1977, priznanje dr. Marka Gerbea leta 1976, avstrijska diploma ob 60-letnici po promociji na Dunajski fakulteti leta 1988.

Zapustil nam je tudi osebno korespondenco (čestitke, pisma, razglednice, dopisnice) in veliko fotografij, na katerih ga prepoznamo kot znanstvenika, raziskovalca ali kot družinskega člana. Med njo pa se nahaja tudi veliko dokumentov, ki se nanašajo nanj ali na njegovo družino (vabila, odločbe, sklepi, pravila, obvestila).

Vseh tekstov, ki govorijo o njegovi biografiji in bibliografiji, nam še ni izročil, le nekatere (iz njih sem črpal tudi podatke za uvodni del tega članka). Kot je dejal, bi jih rad še dopolnil. Celotna osebna dokumentacija je povezana z njegovim delom, ki ga je opravljal vse življenje in ga še opravlja.

Tisti, ki ga bo zanimalo delo dr. Mušiča, problemi, s katerimi se je ukvarjal ali pa le njegovo življenje, bo zelo hitro opazil in dojel, da gre pri dr. Mušiču za nestorja slovenskih zgodovinarjev medicine, da gre za priznanega organizatorja v zdravstvu, strokovnjaka za načrtovanje opreme in funkcioniranje zdravstvenih objektov, za nekdanjega predsednika Slovenskega zdravniškega društva in zavzetega raziskovalca, ki se je v zadnjih desetletjih aktivno prizadeval, da bi tudi zunanji svet spoznal delo in like zdravnikov, ki so v preteklosti orali medicinsko in znanstveno ledino na Slovenskem.

Na koncu naj dodam, da bi mi bilo brez sodelovanja lastnika arhivskega gradiva dr. Mušiča, popisovanje veliko težje. Mnoge dokumente, s katerimi bi imel probleme pri popisovanju, sem z njegovo pomočjo uredil tako, kot je treba. Ob popisovanju pa sem zvedel še veliko zanimivih in prepotrebni informacij, ki mi bodo prišle prav ob podrobnem popisovanju doktorjeve zapuščine. Za sodelovanje se mu iskreno zahvaljujem.

Arhivska zapuščina nadučitelja in šolskega upravitelja Matije Hitija iz Doba pri Domžalah

Boris Rozman

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana smo leta 1990 prevzeli zapuščino, bolje rečeno, ostanke gradiva učitelja Matije Hitija iz Doba pri Domžalah. Gra-

diva sičer ni veliko, tri škatle, vendar dovolj, da se da videti življenjsko pot povprečnega slovenskega učitelja z vsemi službenimi in privatnimi problemi, ki so ga spremljali. Obsega čas od leta 1868 do 1955.

Tisti, ki se bo lotil preučevanja učiteljevega življenja, bo o njem izvedel marsikaj zanimivega, sam pa bi vas raje kot z vsebino seznanil z vrstami gradiva, ki ga fond vsebuje. Seveda brez osnovnih podatkov ne bo šlo. Navajam samo tiste, ki sem jih dobil v gradivu.

Matija Hiti se je rodil v številni družini 16. februarja 1857. Kot nadučitelj je najprej služboval v Slavini, kjer je bila dvorazredna ljudska šola, nato pa je odšel v Dobriče pri Trebnjem. Zadnje delovno mesto je bilo v Dobu pri Domžalah, kjer je bila ravno tako dvorazredna ljudska šola kot v Slavini. Tu je bil na začetku nastavljen kot nadučitelj, nato pa kot šolski upravitelj. Upokojil se je 1. avgusta 1924. Pokojnino je užival le 10 let, 21. marca 1934 je namreč v 77. letu umrl.

Gre verjetno za zelo aktivnega in delovnega učitelja, saj se med gradivom nahajajo dokumenti, ki to potrjujejo: zapisnik prvega občnega zbora učiteljskega društva za novomeški okraj s sedežem v Toplicah iz leta 1891, zapisnik zborovanja učiteljskega društva za novomeški okraj v Rudolfovem (današnjem Novem mestu) iz leta 1894, zapisnik 6. občnega zbora novomeškega učiteljskega društva v Novem mestu iz leta 1895. Na teh sestankih je bil namreč prisoten. Zapisnikom so priložena pravila učiteljskega društva za novomeški šolski okraj iz leta 1890 in 1895. Da je bil zelo aktiven, pričajo tudi dopisi, ki jih je prejemal od Narodne vlade SHS v Ljubljani, Društva upokojencev in upokojenk ter Učiteljske samopomoči. Po gradivu sodeč je bil tudi član teh društev kot tudi še drugih: Društva za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani, Zaveze slovenskih učiteljskih društev in kasneje Družbe sv. Cirila in Metoda. Omenja se tudi Jubilejska samopomoč, verjetno pa gre za že navedeno učiteljsko društvo.

Bil je dober učitelj. To dokazujejo službeneocene. Ena izmed njih iz leta 1924 pravi, da so njegove zmožnosti, metoda, uporabnost, marljivost, točnost, vestnost prav dobre, za vedenje pa so prepričani, da je popolnoma pravilno. Ukvarjal se je z mnogimi šolskimi problemi: »Na kaj vse mora učitelj ozir imeti, in v čem vse mora delovati, da pravo nalogo ljudskega učitelja dopolnjuje in ljudsko omiko pospešuje.« Med gradivom se nahaja tudi razmišljanje »kaj se je po triletni preiskavi praktične gramatike izvedlo, ali je dobro rabna za nastavljene namene ali pa ima kake pregreške, zaradi katerih naj bi se pre naredila.« Zanimiv je tudi tekst »Ali bi bilo nasvetovati, da se namesto do zdaj navedenega računanja za naprej decimalko vpelje in zakaj.« Gradivo, ki ga je študiral, je iz leta 1868.

Kot dober učitelj in človek, ki pozablja, si je zapisoval skoraj vsako stvar, npr. kdaj je dobil plačo, kdaj bo odnesel čevlje v popravilo in kdaj jih bo dobil, kdaj je (bo) obiskal prijatelja v bolnišnici. Hkrati pa je vodil tudi učiteljske zapise, ročne kataloge in seveda žepne redovalnice. Ohranjenih je le 6 primerkov, od tega 4 ročni katalogi: za leta